

Martin Bitschnau und Hannes Obermair (bearb.), **Tiroler Urkundenbuch, Abteilung II: Die Urkunden zur Geschichte des Inn-, Eisack- und Pustertals, Band 1: bis zum Jahr 1140**. Innsbruck: Universitätsverlag Wagner, 2009, CXII + 400 str.

Martin Bitschnau und Hannes Obermair (bearb.), **Tiroler Urkundenbuch, Abteilung II: Die Urkunden zur Geschichte des Inn-, Eisack- und Pustertals, Band 2: 1140 bis 1200**. Innsbruck: Universitätsverlag Wagner, 2012, XC + 579 str.

Tirolska je kot historična dežela pred njeno razdelitvijo po razpadu Avstro-ogrske monarhije imela kar precej pomembno vlogo za zgodovino slovenskega prostora oziroma tiste zgodovini, ki jo Slovenci smatramo (tudi) za »svojo«. Naj na tem mestu samo spomnim na Innichen (it. San Candido) na južnem Tirolskem oziroma v Zgornjem Poadižju (it. Alto Adige) v Italiji (kjer je bilo tirolsko ime že kmalu po aneksiji njenega južnega dela izrinjeno iz uradnega in administrativnega vokabularja) in na njegov pomen za pokristjanjevanje Karantancev in nič manj za podložnike loškega gospostva okrog Sorice, ki so izvirali iz Pustriške doline in so še na začetku 20. stoletja hodili romat v Innichen. Ali na škofijo v Briksnu (it. Bressanone), ki je bila kot lastnica blejskega gospostva osem stoletij tesno povezana s slovenskim prostorom. Spomnim lahko tudi na Goriške grofe, ki so z roba furlanske ravnice podedovali gorato pokrajino ob zgornjem Innu, zgornji Adiži (it. Adige, nem. Etsch) in Eisacku (it. Isarco) in iz katere je uspelo Majnhardu II. skovati deželo in jo povezati z vzhodalpskim prostorom, v prvi vrsti seveda s Koroško, kjer je zasedal vojvodski položaj. Ni čudno, da srečamo v njihovem času od dravske doline na severu pa to Istre na jugu številne tirolske plemiče, ki so sem prihajali v službi ali spremstu svojih grofovskih gospodov. Skratka, slovenski zgodovinarji, še posebej medievalisti, imajo dovolj razlogov, da se zanimajo za tirolsko zgodovino, spremljajo tamkajšnjo historiografijo oziroma historiografijo o Tirolski in obenem uporabljajo tamkajšnje vire in edicije pri raziskovanju slovenske zgodovine. Objava briksenških tradicijskih notic Oswalda Redlicha (*Die Traditionsbücher des Hochstifts Brixen vom 10. bis in das 14. Jahrhundert*) iz leta 1886 je še vedno nepogrešljiva za vsakogar, ki se hoče resno ukvarjati z zgodnjo zgodovino blejskega gospostva in seveda tudi s številnimi drugimi vprašanji, ki se tičejo visokega srednjega veka pri nas. Nič manj dragocena je za slovenske medievaliste edicija briksenškega listinskega gradiva, ki ga je objavil Redlichov učenec Leo Santifaller (*Die Urkunden der Brixner-Hochstifts-Archive 845–1295*, Innsbruck 1929; *Die Urkunden der*

Brixner-Hochstifts-Archive 1295–1336, Vol. 1–3, Leipzig 1940–1943; skupaj s H. Appeltom). Veliko manj je razumljivo pri nas poznana Santifallerjeva objava listin tridentskega stolnega kapitlja (Urkunden zur Geschichte des Trienter Domkapitel 1147–1500, Wien 1948), saj gre za dokumente in vsebine, ki s slovenskim prostorom nimajo povezav, kot jih je imel severnejši Briksen.

Podobno lahko trdimo za prve tri zvezke tirolskega diplomatarija, ki jih je med letoma 1937 in 1957 objavil Franz Huter (Tiroler Urkundenbuch, Abteilung I: Die Urkunden zur Geschichte des deutschen Etschlandes und des Vintschgaus, Bd. 1: Bis zum Jahre 1200, Innsbruck 1937; Bd. 2: 1200–1230, Innsbruck 1949; Bd. 3: 1231–1253, Innsbruck 1957). Gradivo, ki ga je zbral se nanaša na jugozahodni del Tirolske – Vintschgau (it. Val Venosta) in dolino Adiže med Meranom (it. Merano) in Boznom (it. Bolzano) na eni strani ter Salurnom (it. Salorno) na drugi, kjer je danes tako italijansko-nemška jezikovna kot tudi pokrajinska meja med Tridentinskim in Zgornjim Poadižjem oziroma Južno Tirolsko, pri čemer tvorita obe pokrajini z visoko stopnjo avtonomije skupaj eno deželo znotraj italijanske administrativne ureditve. Huter je svoj projekt časovno navzgor zamejil z izumrtjem stare rodbine Tirolskih grofov, prostorsko pa se je odločil za cerkvenozgodovinski in jezikovni kriterij in je tako v diplomatarij vključil listinsko gradivo, ki se je nanašalo na škofiji Chur (v Švici) in Trident (nem. Trient, it. Trento) znotraj nemškogovorečega tirolskega prostora. Odločitev za takšno jezikovno-etnično zamejitev je bila v času fašističnega asimilacijskega pritiska na Južnem Tirolskem na eni strani in nacionalsocialističnih simpatij na drugi strani seveda politično pogojena in je z današnjega gledišča obsoletna. A vendar je kljub temu opredelila nadaljno pripravo tirolskega diplomatarija, katerega prva dva zvezka drugega oddelka na tem mestu na kratko predstavljamo.

Tako je tudi drugi oddelek prostorsko zamejen na podlagi cerkvenozgodovinskega kriterija: vanj je vključeno listinsko gradivo s področja briksenske škofije kot tudi salzburške škofije, in sicer v tistem njenem delu, ki se je nahajal na zgodovinsko tirolskih tleh. V geografskem oziru pokriva tako drugi oddelek tirolskega diplomatarija Pustriško dolino in dolini Inna ter Eisacka z njihovimi stranskimi dolinami ali severovzhodni del nekdanje Tirolske, ki se danes nahaja v Avstriji in Italiji. Za bodoči tretji oddelek tirolskega diplomatarija, ko bo enkrat do njega prišlo, ostaja tako listinsko gradivo, ki se nanaša na južni, romanski del Tirolske s središčem v Tridentu.

Prva dva zvezka drugega oddelka tirolskega diplomatarija sta za objavo pripravila dva odlična poznavalca srednjeveške tirolske zgodovine in njenega gradiva: Martin Bitschnau (roj. 1949) in Hannes Obermair (roj. 1961). Prvi je bil dogoletni sodelavec tirolskega deželnega muzeja Ferdinandeum v Innsbrucku in je širši strokovni javnost znan predvsem po svojih raziskavah srednjeveških gradov na Tirolskem, drugi pa je po svoji glavni usmeritvi arhivar in je od leta 2009 direktor Mestnega arhiva v Boznu. Od začetka dela na projektu pa do izida prvega zvezka sta izdajateljja potrebovala – s presledki seveda – dvajset let, kar zgovorno priča o obsežnosti projekta, ki sta se ga lotila. Prvi zvezek drugega oddelka je tako izšel šele dvainpetdeset let po Huterjevem izidu zadnjega zvezka prve oddelka tirolskega diplomatarija. V njem sta izdajateljja objavila gradivo, ki sega od sinod v Serdiki

(343/44) in v Ogleju (381) pa do leta 1140 in obsega vsega skupaj 380 kosov. Pri tem sta sledila več principom. V diplomatarij sta vključila gradivo, katerega izstavitelj, prejemnik ali objekt je pripadal prostoru, na katerega sta se omejila. Te dokumente sta objavila v celoti. Gradivo, v katerem se osebe ali kraji z obravnavanega prostora omenjajo samo v seznamih prič, datacijah ali pa tudi v tekstih samih, pa sta objavila v obliki izčrpnih registrov. Eno od vodil njunega dela je tudi bilo, da nista (ponovno) objavila briksenških tradicij in gradiva iz Neustifta, saj zanj že obstajata dobri ediciji; prav tako nista objavila tistih listin, ki se nanašajo (tudi) na obravnavan prostor in jih je objavil že Huter. Na takšen način sta dosegla, da obseg prvega zvezka ni zrasel čez vsako mero, pa tudi, da se delo na njem ni zavleklo še za nekaj dodatnih let. Je pa seveda potrebno zato za raziskave danega prostora in časa vedno uporabljati tudi omenjene edicije. Pri gradivu, ki sta ga objavila, je bil njun glavni cilj ponuditi uporabnikom kar se da zanesljiva besedila. Ta visoko zastavljen kriterij je v praksi pomenil, da sta bolj ali manj vse objave posameznih kosov pripravila na podlagi vpogleda v originalno ali kopijalno izročilo, ki sta ga morala seveda predtem pridobiti in se v največji meri nahaja izven Tirolske. S kriterijem lastne avtopsije dokumentov je tesno povezana tudi težnja, da sta k vsakemu kosu skušala čim bolj popolno navesti vso sekundarno literaturo, kar je imelo za posledico, da je kritični aparat pri nekaterih objavljenih dokumentih (npr. pri ustanovni listini za Innichen) zelo obsežen. Rezultat teh naporov je, da smo za znanstveno uporabo dobili odličen regionalni diplomatarij, ki sledi vsem najvišjim edicijskim standardom, k čemur sodi seveda tudi podroben register krajevnih in osebnih imen.

Drugi zvezek, ki je izšel leta 2012, tri leta za prvim, in vsebuje listinsko gradivo za čas med letoma 1140 in 1200, sledi seveda istim edicijskim principom kot so bili zastavljeni v prvem zvezku. V njem je objavljenih 569 kosov, vendar se njihovo štetje navezuje na prvi zvezek in nosijo zato številke od 381 do 949. Od listin, ki so hranjene v izventirolskih arhivih in kjer prevladujejo bavarski škofijski arhivi, so v obliki registrov s popolnimi sezname prič objavljene tudi tri, ki izvirajo iz arhivov samostanov v Gornjem Gradu (originalna potrditvena listina kralja Konrada III. iz 1147), Stični (prepis listine oglejskega patriarha Ulrika II. iz 1177 za posest, ki jo je Majnhard Črnograjski prepustil samostanu) in Žičah (originalna potrditvena listina Bertolda IV. Andeškega iz 1193/1204) in se danes hranijo v Nadškofijskem arhivu, v Arhivu Republike Slovenije (oboje Ljubljana) in v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu. Navajati na tem mestu listine – bodisi iz prvega, bodisi iz drugega zvezka – ki so z osebami, kraji ali kako drugače povezane s slovenskim prostorom, pa ni niti smiselno, niti mogoče, niti je to namen pričujočega prikaza. Zainteresirani uporabnik bo vse to lahko zlahka poiskal s pomočjo podrobnih registrov.

Za zaključek je želeti, da bo objavi prvi dveh zvezkov drugega oddelka tirolskega diplomatarija kmalu sledil še zadnji, tretji zvezek (za čas 1200–1253), pri čemer je upati, da letošnji odhod Martina Bitschnaua v pokoj zaključka projekta ne bo zavrnil ali ga celo prestavil *ad kalendas Graecas*.